

К. О Пісоцька, доктор філософії в галузі права,
доцент кафедри адміністративного права і процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-9108-2640

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ СЕРЕД ГРОМАДЯН В УМОВАХ ДІЇ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ: ВОЄННОГО ТА НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

У статті досліджено особливості адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї серед громадян України в умовах дії правового режиму воєнного та надзвичайного стану. Проаналізовано чинне законодавство України у сфері обігу зброї, регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в особливих умовах.

Встановлено, що правовий режим надзвичайного та воєнного станів передбачають введення комплексу обмежувальних заходів, що охоплюють, зокрема, сферу обігу зброї серед цивільного населення. Визначено, що на сьогодні, в чинному законодавстві відсутнє визначення такого терміну як «цивільна вогнепальна зброя». Установлено, що чинення адміністративних правопорушень у сфері обігу зброї в умовах надзвичайного та воєнного стану може розглядатись як обтяжуюча обставина, що впливає на призначення адміністративного стягнення згідно Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Визначено, що на сьогодні відсутня чітка процедура тимчасового вилучення зброї, зокрема, не визначено порядок оформлення, строки зберігання, умови повернення та механізми оскарження. В умовах воєнного стану військово командування наділяється повноваженнями щодо заборони торгівлі зброєю, однак ці повноваження реалізуються у межах указу Президента про введення воєнного стану. Зазначено, що надзвичайний стан як особливий правовий режим допускає тимчасове обмеження прав і свобод громадян, зокрема у сфері обігу зброї, однак лише в межах, необхідних для усунення конкретної загрози та із зазначенням чітких строків дії таких обмежень. Адміністративно-правовий механізм регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї охоплює: дозвільно-ліцензійну діяльність; реєстраційні процедури; облік зброї; контроль за дотриманням умов зберігання та використання; застосування заходів адміністративного примусу.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, громадська безпека, адміністративно-правові заходи, цивільна вогнепальна зброя, правові гарантії, адміністративно-правове регулювання, особливий правовий режим, адміністративно-правовий режим, правовий режим, органи виконавчої влади, адміністративно-правовий механізм, дозвільна система, принципи права, адміністративно-правове регулювання, воєнний стан, надзвичайний стан, національна безпека, обіг зброї.

К. О. Pisotska. Administrative and legal regulation of civilian firearms circulation among citizens under special legal regimes: martial law and state of emergency

The article examines the peculiarities of the administrative and legal regulation of the circulation of civilian firearms among citizens of Ukraine under the conditions of the legal regime of martial law and state of emergency. The current legislation of Ukraine in the field of arms circulation, regulation of the circulation of civilian firearms in special conditions is analyzed.

It was established that the legal regime of states of emergency and martial law provide for the introduction of a set of restrictive measures covering, in particular, the sphere of weapons circulation among the civilian population. It was determined that today, in the current legislation, there is no definition of such a term as "civilian firearm". It has been established that the commission of administrative offenses in the field of arms circulation in the conditions of a state of emergency and martial law can be considered as an aggravating circumstance that affects the imposition of an administrative penalty in accordance with the Code of Ukraine on Administrative Offenses.

It was determined that there is currently no clear procedure for the temporary seizure of weapons, in particular, the registration procedure, storage terms, return conditions, and appeal mechanisms have not been determined. Under martial law, the military command is empowered to prohibit arms trade, but these powers are exercised within the limits of the presidential decree imposing martial law. It is noted that the state of emergency as a special legal regime allows for temporary restrictions on the rights and freedoms of citizens, in particular in the field of arms circulation, but only within the limits necessary to eliminate a specific threat and with clear terms of validity of such restrictions. The administrative-legal mechanism for regulating the circulation of civilian firearms covers: permitting and licensing activities; registration procedures; weapon registration; control over compliance with storage and use conditions; application of measures of administrative coercion.

Key words: administrative and legal support, public safety, administrative and legal measures, civilian firearms, legal guarantees, administrative and legal regulation, special legal regime, administrative and legal regime, legal regime, executive power bodies, administrative and legal mechanism, permit system, principles of law, administrative and legal regulation, martial law, state of emergency, national security, arms circulation.

© К. О. Пісоцька, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Постановка проблеми. Події останнього десятиліття дали чіткий вектор і розуміння пріоритетності правового розвитку нашої держави. Одним із таких векторів на сьогодні є правове забезпечення та розвиток суспільних відносин в сфері обігу цивільної вогнепальної зброї в умовах дії правового режиму воєнного та надзвичайного стану. Варто констатувати, що законодавство України у цій сфері залишається фрагментарним, позбавленим системності та не повною мірою враховує специфіку надзвичайних правових режимів. Відсутність комплексного закону про цивільну вогнепальну зброю, на якому наполягають як науковці, так і практики, суттєво ускладнює адміністративно-правове регулювання відповідних відносин. Важливим є також урегулювання цієї проблематики з огляду на наявну обстановку, адже особливо гостро це питання постає в умовах дії правового режиму воєнного та надзвичайного станів, коли стандартні механізми контролю над обігом зброї можуть виявитися недостатніми.

Правовий режим надзвичайного та воєнного станів передбачає введення комплексу обмежувальних заходів, що охоплюють, зокрема, сферу обігу зброї серед цивільного населення. Проте конкретний зміст таких заходів, їх адміністративно-правове регулювання потребують детального наукового осмислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Окремі аспекти адміністративно-правового регулювання обігу зброї досліджувались у працях таких вчених, як В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, І. П. Голосніченко, С. Т. Гончарук, Р. А. Калюжний, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк та ін. Проблематиці правових режимів приділяли увагу, О. Ф. Скакун, Т. П. Мінка, С. О. Кузніченко та інші. Водночас комплексного дослідження адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї саме в умовах дії режиму надзвичайного та воєнного станів потребує оновлення та актуалізації. Отже, наукова розробка обраної тематики є обґрунтованою і своєчасною.

Метою статті є комплексний аналіз адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї серед громадян в умовах дії особливих правових режимів: воєнного та надзвичайного станів.

Вклад основного матеріалу. Цивільна вогнепальна зброя є специфічним об'єктом адміністративно-правового регулювання, адже з одного боку вона є предметом самозахисту, а з іншого – предметом підвищеної небезпеки, який потребує контролю та обліку з боку органів влади. Проблематика прийняття закону про цивільну вогнепальну зброю в Україні сьогодні має особливо гострий характер, що зумовлено поєднанням правових, соціальних та безпекових чинників. Відсутність єдиного комплексного нормативного акта, який би системно врегулював питання обігу цивільної зброї, створює правову невизначеність та ускладнює реалізацію державної політики у сфері публічної безпеки. У сучасних умовах воєнного стану та тривалої збройної агресії проти України ця невизначеність стає особливо небезпечною, адже зброя фактично перебуває у цивільному обігу, але механізми її контролю залишаються фрагментарними й недостатньо прозорими.

На сьогодні, в чинному законодавстві відсутнє визначення такого терміну як «цивільна вогнепальна зброя». Зазначимо, що такий термін наявний в законопроекті «Про право на цивільну вогнепальну зброю» № 5708 від 25.06.2021, який наразі прийнятий за основу парламентом та пройшов перше читання. Відповідно до якого цивільна вогнепальна зброя та бойові припаси – вогнепальна зброя та бойові припаси, які не заборонені Законом для цивільного обігу, які можуть перебувати у власності фізичних осіб та юридичних осіб у порядку, визначеному цим Законом [1].

Щодо чинних нормативно-правових актів, то лише частково вони містять деякі положень щодо можливості заборони володіння чи користування цивільною вогнепальною зброєю в умовах дії воєнного чи надзвичайного станів. Необхідно зазначити, що особливий правовий режим є визначальним чинником трансформації адміністративно-правового регулювання в будь-якій сфері, у тому числі в галузі обігу зброї.

Варто зазначити, що чинна система адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні в умовах воєнного та надзвичайного станів складається із багатьох нормативних правових актів. Ключовим підзаконним актом у цій сфері є Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів, затверджена наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622.

Адміністративно-правовий механізм регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї охоплює: дозвольно-ліцензійну діяльність; реєстраційні процедури; облік зброї; контроль за дотриманням умов зберігання та використання; застосування заходів адміністративного примусу. Центральне місце в цьому механізмі займає дозвольна система, що реалізується через органи Національної поліції.

Адміністративно-правове регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в умовах надзвичайного стану характеризується суттєвим посиленням публічно-владного впливу на відповідні суспільні відносини. Це проявляється у кількох ключових аспектах.

Відповідно до Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16 березня 2000 року № 1550-III, надзвичайний стан – це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат,

створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1]. Отже, надзвичайний стан як особливий правовий режим допускає тимчасове обмеження прав і свобод громадян, зокрема у сфері обігу зброї, однак лише в межах, необхідних для усунення конкретної загрози та із зазначенням чітких строків дії таких обмежень.

Так, відповідно до статті 18. Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» додатковими заходами правового режиму надзвичайного стану можуть вводитися обмеження або тимчасова заборона продажу зброї та тимчасове вилучення у громадян зареєстрованої вогнепальної і холодної зброї та боєприпасів у таких випадках:

- 1) у зв'язку з масовими порушеннями громадського порядку;
- 2) здійснення масових терористичних актів, що супроводжуються загибеллю людей чи руйнуванням особливо важливих об'єктів життєзабезпечення;
- 3) виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, блокування або захоплення окремих особливо важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- 4) виникнення масових беспорядків, що супроводжуються насильством над громадянами, обмежують їх права і свободи;
- 5) спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства;
- 6) масового переходу державного кордону з території суміжних держав;
- 7) необхідності відновлення конституційного правопорядку і діяльності органів державної влади [2].

Тобто, можемо констатувати, що Закон визначає вичерпний перелік підстав для введення обмежень на обіг зброї в умовах надзвичайного стану, проте не регламентує процедуру їх практичного застосування, що, вважаємо, є очевидною законодавчою прогалиною.

Таким чином, заходи правового режиму надзвичайного стану, спрямовані на тимчасове обмеження обігу зброї та забезпечення громадської безпеки, у більш широкому вимірі знаходять своє продовження у правовому режимі воєнного стану, який передбачає комплексні механізми захисту незалежності держави та територіальної цілісності.

Законом України «Про правовий режим воєнного стану» визначено, що воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Відповідно до пункту 1 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, такі заходи правового режиму воєнного стану в сфері обігу цивільної вогнепальної зброї як прийняття рішення щодо заборони торгівлею зброєю [3]. Отже, в умовах воєнного стану військове командування наділяється повноваженнями щодо заборони торгівлі зброєю, однак ці повноваження реалізуються у межах указу Президента про введення воєнного стану, що підкреслює похідний характер таких обмежень.

Зауважимо, що відповідно до статей 64, 106 Конституції України, допускаються тимчасове обмеження конституційних прав і свобод громадян із зазначенням строку дії цих обмежень. Водночас Конституція встановлює перелік прав, що не можуть бути обмежені навіть в умовах надзвичайного чи воєнного стану (статті 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63) [4]. Тобто, Конституція України допускає тимчасове обмеження прав громадян в умовах особливих правових режимів, однак встановлює абсолютний перелік прав, що не підлягають обмеженню за жодних обставин, формуючи тим самим конституційні межі державного втручання.

Варто відзначити, що після повномасштабного вторгнення у 2022 році прийнято Закон України від 03.03.2022 № 2114-IX «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України». Відповідно до зазначеного Закону у період дії воєнного стану цивільні особи можуть отримати вогнепальну зброю і боєприпаси до

неї та можуть застосовуватися для відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації або інших держав. Окрім цього, знайдена вогнепальна зброя і боєприпаси до неї можуть бути задекларовані цивільною особою, яка знайшла вогнепальну зброя і боєприпаси до неї, у разі, якщо така особа виявила бажання залишити знайдені вогнепальну зброя і боєприпаси до неї на період дії воєнного стану [5]. Отже, прийнятий у 2022 році закон легалізував передачу та декларування зброї цивільними особами в умовах воєнного стану, що стало безпрецедентним кроком та одночасно породило нові правові питання щодо обліку, контролю та подальшої долі такої зброї.

Необхідно зазначити, що в умовах надзвичайного та воєнного станів опосередковано посилюється відповідальність за порушення встановлених правил обігу зброї. Вчинення адміністративних правопорушень у сфері обігу зброї в умовах надзвичайного та воєнного стану може розглядатись як обтяжуюча обставина, що впливає на призначення адміністративного стягнення згідно Кодексу України про адміністративні правопорушення. Варто зазначити, що вилучення зброї у громадян в умовах надзвичайного та воєнного стану не є конфіскацією як видом адміністративного стягнення. Воно носить тимчасовий характер та подальшим поверненням вилученого майна після скасування надзвичайного чи воєнного стану.

Хоча необхідно констатувати, що чіткого визначення процедури тимчасового вилучення зброї в умовах надзвичайного стану чітко не визначено. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» лише згадує про таку можливість, але не зазначає чіткої процедури та гарантій, зокрема порядку оформлення вилучення, строків зберігання вилученої зброї, порядку та умов її повернення, підстав для відмови у поверненні, порядку оскарження рішень уповноважених органів.

Отже, чинна система адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні в умовах дії воєнного та надзвичайного станів є фрагментарною та позбавленою єдиного комплексного нормативного акта, що створює правову невизначеність, особливо критичну в умовах воєнного стану. На сьогодні спробою законодавця системного врегулювання відповідних суспільних відносин щодо питання обігу цивільної вогнепальної зброї є прийняття законопроекту № 5708 «Про право на цивільну вогнепальну зброя», за основу, однак він досі не набув чинності. Правові режими надзвичайного та воєнного стану передбачають суттєве посилення публічно-владного впливу на обіг зброї, включаючи тимчасове вилучення, заборону торгівлі та обмеження права власності, що є конституційно допустимим за умови дотримання встановлених гарантій. Варто відмітити, що на сьогодні відсутня чітка процедура тимчасового вилучення зброї – не визначено порядок оформлення, строки зберігання, умови повернення та механізми оскарження.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону про право на цивільну вогнепальну зброя № 5708 від 25.06.2021. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/27190#nav-tab1>
2. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 березня 2000 р. № 1550-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 23. Ст. 176.
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України: Закон України від 03.03.2022 № 2114-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>

Дата надходження статті: 30.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 30.12.2025